

Dat fundamentalistische christenen een belangrijke rol spelen in de politiek van de Verenigde Staten, is inmiddels algemeen bekend. Ook de president noemt zich een 'herboren christen'. Minder bekend is, dat er de afgelopen jaren ook een christenfundamentalistische massacultuur is ontstaan. In het daarin geschetste wereldbeeld nemen de komende Apocalyps en de rol van Israël en Irak een centrale plaats in.

'Ik heb nooit eerder bij een oorlog zo'n slecht gevoel gehad,' schreef Sha Twa Nee op de website van de prophecy club in april. 'Deze oorlog,' zei ze, 'maakt mijn hart zo zwaar. Ik weet dat dit slechts het begin is. Ik geloof dat dit het einde der tijden is. De oorlog met Irak is slechts een voorbode van het armageddon (de ondergang van Gods vijanden). Nooit eerder in de geschiedenis waren er zoveel tekenen.' Op het hoogtepunt van het conflict in het Midden-Oosten, dit voorjaar, stond evangelisch Amerika in vuur en vlam. Hoopvol en angstig zagen zij in de gebeurtenissen een doorstart van Gods plan voor het einde der tijden.

De discussie, die gevoerd werd op het internet, in de talkshows van christelijke radiostations en tijdens kerkdiensten, werd intensiever na publicatie van Armageddon, het nieuwste deel in de zogenoemde Left Behind-serie. Left Behind ('achtergelaten') is een fictieve bewerking van het denken over de Bijbelse profetie in sommige evangelische kringen. De elf tot nu toe gepubliceerde boeken vertellen het verhaal van een groep evangelische Christenen die geconfronteerd worden met de komst van de antichrist. Op zijn komst volgt een serie van afschuwelijke plagen en oordelen: de tribulation (afrekening). Het armageddon en de tweede komst van Jezus blijven vervolgens niet uit. Net als de voorafgaande vier delen, kwam Armageddon als nummer één binnen op de bestsellerlijst van onder andere de New York Times. Met verkoopcijfers van ver boven de veertig miljoen (de strips en de kinderboeken niet meegerekend), is Left Behind een reus in uitgeverijland.

Christelijke universum

De serie is ook een cultureel fenomeen, dat verder gaat dan boeken. Sinds het eerste deel van de serie in 1995 zijn er onder andere twee films gemaakt, verschillende cd's, een interactief spel, bakers en T-shirts. Er is een indrukwekkende aanwezigheid op het internet, waaronder veel actieve discussiegroepen zoals de prophecy club. De Apocalyps staat centraal in een groeiende industrie van evangelische populaire cultuur, die zich richt op de groep evangelische of 'herboren' Amerikanen, die eenderde van de bevolking uitmaakt. Tot deze industrie behoort een snel groeiende boekenmarkt, waar grote uitgevers hard hun best doen evangelische auteurs binnen te halen. Ook de hedendaagse christelijke muziek, het snelst groeiende onderdeel van de muziekindustrie, behoort ertoe. Daarnaast zijn er conservatieve christelijke films, video's en radioprogramma's, congressen en bijeenkomsten. Ze bieden commerciële 'vrijplaatsen' waar evangelische christenen over hun problemen kunnen praten: van het gezinsleven tot overgewicht en het internationale zendingswerk. Waar vroeger de populaire cultuur werd afgewezen, nemen veel evangelische christenen nu enthousiast deel aan die parallelle wereld van vermaak, het eigen consumentenparadijs van het fundamentalistische christendom. Wat tien jaar geleden nog een marginale subcultuur was, is uitgegroeid tot het tegenovergestelde.

Dit aparte universum biedt herboren christenen voor bijna alles in de media een christelijk alternatief. Van rockmuziek en films tot romantische lectuur en waargebeurde verhalen. In romans en films wordt een ingewikkeld net van verhalen verteld dat de fundamentalistische orthodoxie met conservatieve politieke opvattingen mengt tot een nachtmerrieachtige visie op de onvermijdelijke vernietiging van de wereld. Gezien het feit dat een recente Time/CNN-peiling aantoonde dat 59 procent van de Amerikanen gelooft dat de gebeurtenissen in het bijbelboek Openbaring werkelijkheid zullen worden, moet de buitengewone populariteit van de apocalyptische Left Behind-serie uiterst serieus genomen worden.

Het verhaal

De serie, die uiteindelijk veertien delen zal omvatten, is een lang verhaal. Het eerste boek vertelt van een groep Amerikanen die vanwege hun gebrekkige geloof door God achtergelaten werd toen hij alle echte gelovigen meenam naar de hemel tijdens een gebeurtenis die de 'opwekking' wordt genoemd. Deze ongelovigen realiseren zich snel dat ze een fout hebben gemaakt en bekeren zich tot het evangelische christendom. Om zich voor te bereiden op de afschuwelijke maar spannende gebeurtenissen van het 'einde der tijden', vormen ze een ondergrondse 'beproevingenmacht' (Tribulation Force). Rayford Steele, een veertigjarige piloot met een sterke wil, leidt de groep. Hij wordt gesteund door zijn dochter Chloe en haar man, Buck Williams, een harde journalist. Het team wordt al snel versterkt door Tsion Ben-Judah, een Israëlitische rabbi die Jezus alsnog als de joodse Messias is gaan zien. Als de plagen beginnen, met demonen en heel ernstige natuurrampen zoals het opdrogen van de zeeën en het doven van de zon, ontwikkelt Beh-Judah zich tot een profeet van de eindtijd, die miljoenen bekeerden via zijn website onderwijst in de bijbelse betekenis van de gebeurtenissen.

Ondertussen is de antichrist in opkomst: Nicolae Carpathia, een knappe, wereldwijze en door en door slechte Roemeen die zijn weg op de ladder van de macht begon als secretaris-generaal van de Verenigde Naties (waar fundamentalisten ook in de werkelijkheid een gruwelijke hekel aan hebben). Al snel vestigt Carpathia zich als een internationale dictator en dringt de bevolking een totalitaire wereldregering op, een globale munteenheid en een syncretische, universele godsdienst die een katholieke stijl verbindt met New Age-retoriek. De antichrist bouwt voor zichzelf een enorme hoofdstad van waaruit de wereld dient te worden overheerst – Nieuw Babylon, in Irak.

In hun verzet hiertegen groeit de Tribulation Force snel en verzamelt andere bekeerden om zich heen. De groeiende groep bevat niet alleen blanken, zwarte en indiaanse Amerikanen, maar ook Chinezen, Grieken, Arabieren en een ontelbaar aantal Israëlitische joden. Ze vormen een groep harde, multinationale guerrillastrijders, waaronder zich militairen bevinden, huisvrouwen, computerhackers en piloten – heel veel piloten. Zij vliegen heen en weer tussen hun geheime schuilplaatsen in de Verenigde Staten en de plekken waar de echte actie plaatsvindt, in Israël en Irak. Het lukt ze een oogje in het zeil te houden in Nieuw Babylon via geheime operaties en geavanceerde en onvindbare af luisterapparatuur. Kort gezegd, het gaat hier om heel competente en moderne mensen, die in een oogwenk de wereld over vliegen in gevechts- en privé-vliegtuigen, mailen via zwaar beveiligde computers en elkaar – als er gevaar dreigt – te hulp schieten.

In Armageddon sluiten de leden van de Tribulation Force zich aan bij de 'overgeblevenen' van Israël, een kerngroep van joodse bekeerden die zich in Petra in Jordanië schuilhoudt. Deze groep joden wordt door God extra gewaardeerd, vanwege hun bekering. Als Jezus terug komt (in het volgende deel), is het om aan de kant van Israël te vechten tegen de enorme macht van de antichrist. En, zoals de karakters van Left Behind elkaar voortdurend verzekeren, heeft de bijbelse profetie de uitkomst al duidelijk gemaakt: 'Wij weten hoe het eindigt. Wij winnen.'

De samenvatting van dit plot kan bizar voorkomen, het opmerkelijke is dat het scenario in vergelijking met de grote hoeveelheid evangelische fictie en non-fictie (in film en literatuur) weinig bijzonders bevat. Sinds 1970 hebben evangelische profetie-kenners het ene boek na het andere over dit onderwerp gepubliceerd. Left Behind-lezers maken, zo lijkt het, deel uit van een cultureel milieu dat met dit verhaal bekend is. De uitgever van de serie zegt dat 85 procent van zijn lezers zichzelf als 'herboren christen' beschouwt en bijna 65 procent hoorde voor het eerst van de serie via vrienden of familie. De gemiddelde lezer is een blanke, getrouwde vrouw uit het Zuiden tussen de 25 en 54 jaar oud, die wekelijks naar de kerk gaat. Negen procent van de lezers is Latino, zeven procent zwart. Deze laatste cijfers zijn opvallend – meer dan vijftien procent van de lezers is van niet-blanke afkomst. Het geeft een grotere raciale diversiteit aan dan wordt gesuggereerd met het gepraat over 'blanke fundamentalisten'. Aan de andere kant, gezien het feit dat tweederde van de zwarte Amerikanen zich ziet als evangelisch of herboren, is het aantal Afrikaans-Amerikaanse lezers juist heel laag.

Het theater van Gods actie

Voor de grote hoeveelheid evangelische christenen voor wie de bijbelse voorspellingen belangrijk zijn, vormen de verbanden tussen wereldpolitieke gebeurtenissen en de 'profetische kalender' een kwestie van doctrine. Zij zoeken steeds naar tekenen. Voor deze echte gelovigen is het Midden-Oosten, vooral Israël en Irak, van heel groot belang, zowel politiek als religieus. Het is het theater van Gods acties in de laatste dagen van het aardse bestaan.

De uitgever van de serie, Tim LaHaye, heeft vaak betoogd dat de stichting van Israël – de terugkeer van de joden naar hun land - het 'superteken' is dat de 'tweede komst' (van Jezus) nadert. In *Left Behind*, zoals in bijna alle andere profetieverhalen, is Israël de enige natie waarvan God houdt. Ondanks het nationalisme van veel christelijke conservatieven, wordt in de meeste interpretaties betoogd dat de Verenigde Staten als natie tijdens de eindtijd niet echt van belang is. Het is immers zo dat Amerika niet genoemd wordt in de bijbel. Televisiedominee Jerry Falwell suggereerde in 1985 al zoiets, toen hij aankondigde dat 'als we mislukken in de bescherming van Israël we in de ogen van God niet langer van belang zijn'.

Als hij gelijk heeft moeten de Verenigde Staten nogal van belang zijn voor God dezer dagen. De invloed van christelijk rechts en meer specifiek van het christelijke zionisme op het Midden-Oosten-beleid van de regering Bush is overduidelijk. Rechtse figuren in het congres, zoals de Republikeinse fractievoorzitter in het parlement Tom DeLay, werken nauw samen met evangelische christenen als LaHaye, Falwell en Ralph Reed. Deze fundamentalisten en politici hebben op hun beurt weer nauwe banden met Israëlisch rechts, waaronder ook premier Ariël Sharon en zijn minister van Financiën Benjamin Netanyahu. Die connecties bewijzen vooral hun nut in periodes van crisis. Toen de Israëliërs bijvoorbeeld vorig jaar Jenin binnentrokken, onderwijl tientallen Palestijnen afslachtend en honderden dakloos achterlatend, organiseerde Falwell een grote e-mailcampagne om de VS ertoe te bewegen zich ferm achter Israël op te stellen. DeLay stond ondertussen in het congres aan het hoofd van het verzet tegen iedere afzwakking van het pro-Sharon-standpunt van de regering Bush. Rond die tijd besprak DeLay een recente reis naar het Midden-Oosten: 'Ik zag geen bezette gebieden. Wat ik zag was Israël.'

Het verbaast niet dat sommige Israëliërs en Amerikaanse joden zich niet prettig voelen bij deze steun. Gershom Gorenberg, auteur van *The End of Days: Fundamentalism and the Struggle for the Temple Mount* heeft de evangelische omhelzing een vreemde uitbuitende relatie genoemd, waarin evangelische christenen voornamelijk van Israël houden omdat ze geloven dat haar bestaan bewijst dat bijbelse voorspellingen kloppen. De geschiedenis van conservatief christelijk antisemitisme is hier van groot belang en bijvoorbeeld LaHaye speelt een niet onbelangrijke rol in die geschiedenis. LaHaye was actief in de 'Moral Majority' in de jaren tachtig en werd later gedwongen af te treden als vice-voorzitter van de presidentiële campagne van Jack Kemp in 1988 omdat hij het katholicisme een 'valse' religie noemde en omdat hij het joodse lijden weet aan hun afwijzing van Jezus. Recenter, in een interview met Jeffrey Goldberg in *Slate Magazine*, stelde LaHaye dat 'enige van de grootste kwaden in de geschiedenis van de wereld uitgebroed zijn in de joodse geest.' 'Het joodse brein,' voegde hij er sussend aan toe, 'is in staat tot veel goeds.' LaHaye's standpunten zijn niet de norm onder evangelische christenen, maar de verdenking blijft bestaan dat de pro-Israël-standpunten van christelijk rechts op zijn best instrumentalistisch zijn en op zijn slechtst een verhulling van een gevaarlijk enthousiasme voor de op komst zijnde vernietiging en/of massabekering van de joden.

Rechtlijnig en toch spannend

De *Left Behind*-serie is rechtlijnig en trots: er is alleen Jezus Christus, en het christendom is de enige waarheid. Het winnen van bekeerden is de primaire morele plicht van de karakters in het boek (en, zo stelt men zich voor, van de boeken zelf). Men gaat steeds weer tekeer tegen abortus, seksueel 'immoreel' gedrag en valse godsdienst. Tegelijkertijd zorgen de snelle achtervolgingsscènes, de visitaties van engelen en het humoristische gepraat tussen de piloten voor afwisseling met de lange didactische uiteenzettingen waarin Tsion Ben-Judah de betekenis van specifieke bijbelse verzen onthult, of de eindeloze herhaling van scènes waarin weer een ander karakter vertelt hoe hij of zij

Jezus vond. De boeken doen het goed omdat ze een apocalyptisch religieus wereldbeeld combineren met een sterk conservatief politieke visie en beiden in een universum van bovennatuurlijke actie en avontuur plaatsen. Een universum waar goed en kwaad volledig en ten laatste male onthuld worden.

De oorlog tussen goed en kwaad is de morele kern van de serie, en het gebrek aan ambiguïteit in de situatie die het oproept is het utopische baken in de donkere wereld van de eindtijd. De puurheid van de gelovigen staat tegenover de slechte religie van de antichrist. Zij aan de verkeerde kant van God zullen de afschuwelijkste martelingen ondergaan. De gelovigen zijn voor het grootste deel immuun voor de plagen en de ellende. Toch krijgen ook zij te maken met pijn en dood en geven soms zelfs hun leven voor de goede zaak.

De meer aardse rechtse ideeën zijn volledig geïntegreerd in het verhaal van Left Behind. Alle traditionele uiterst rechtse stokpaardjes passeren de revue. De wereldregering van de antichrist heeft bijvoorbeeld zijn oorsprong in een complot tussen een groep financiers en de domme leden van de Verenigde Naties, die zo graag 'vrede' willen dat ze zich overgeven aan een dictator. En die totalitaire overheersing belichaamt iedere denkbare vorm van liberale tirannie. Het is tegelijkertijd economisch (de antichrist introduceert een enkel monetair systeem), cultureel (hij heeft een monopolie over de wereldmedia) en politiek (zijn politiestaat kent een morele politie die de straten afstroopt op zoek naar dissidenten). Oh, en de antichrist probeert ook nog zijn partner een abortus te laten plegen. Ergens in het boek noemt een aanhanger van de antichrist de leden van de Tribulation Force rechts, fanatiek en fundamentalistisch. Het is duidelijk: als lezer worden wij uitgenodigd ons af te vragen wie dat zegt. Het is de bedoeling het als compliment te zien. 'Wij weten aan wiens kant God staat en wie uiteindelijk zal worden vernietigd.'

Groeiende invloed

Natuurlijk, de Left Behind-serie is fictie en fictie is geen injectienaald, die het geloof in onwetende slachtoffers injecteert. Dat we naar een bepaalde tv-show kijken of een specifieke romanserie lezen betekent niet dat we het hele wereldbeeld onderschrijven. Wij kunnen, daarom, niet aannemen dat iedere Left Behind-lezer een over voorspellingen pratende, bijbelvaste, conservatieve christen is, of wordt. Tevens kunnen we niet aannemen dat alle evangelische christenen, zelfs de politiek conservatieven, de ideologie van de profetie aanhangen. Sterker nog, er is enig bewijs dat een aantal fans van de serie de boeken leest als waren het romans van Stephen King en de serie is zowel op sciencefiction- als op horror-websites gerecenseerd. Zelfs op de officiële leftbehind.com babbelboxen stellen veel jonge lezers dat ze graag Star Trek en Star Wars lezen, of de romans van Marion Zimmer Bradley en zelfs Anne Rice.

Maar Left Behind is meer dan alleen een collectie boeken. Het bestaat binnen een evangelisch milieu dat zowel breed als diep is. Dat universum is de culturele omgeving waarin de meeste lezers zich bevinden. Een universum waarin hedendaagse evangelische fascinaties, conservatieve politieke waarden en populair cultureel amusement met elkaar worden verbonden. Deze context maakt het veel waarschijnlijker dat de Left Behind-boeken, door de evangelische christenen die de boeken lezen, gezien zullen worden als profetie in plaats van afgeschreven als onzin.

Left Behind onthult een essentieel kenmerk van de massacultuur. In tegenstelling tot het scheppen van een homogene McWorld, zoals zoveel critici hebben geclaimd, blijkt dat populaire cultuur in staat is ideologische en culturele scheidslijnen te creëren, die scherpe verschillen tussen gemeenschappen aan het licht brengen. De evangelische bevolking van de Verenigde Staten groeit en wordt politieker – vooral met betrekking tot de buitenlandse politiek.

Degenen onder ons die zich betrokken voelen bij de toekomst van de politiek, in de VS en daarbuiten moeten onder ogen zien dat evangelische christenen niet langer een subcultuur vormen. Ze zijn in sneltreinvaart bezig een – misschien de – dominante kracht in het Amerikaanse leven te worden. Ja, wij hebben gediscussieerd over de rol van christelijke denkbeelden in het buitenlandbeleid van

George W. Bush. Dagelijks worden we geconfronteerd met de capaciteiten en de sterke lobby van christelijk rechts. Maar als we conservatieve christenen als een politieke macht willen begrijpen, moeten we meer aandacht besteden aan de overtuigingskracht van cultuur. Het ongelooflijke succes van de Left Behind-serie suggereert dat de conservatieve obsessie met bijbelse voorspellingen in toenemende mate onze seculiere werkelijkheid vormgeeft.

Melani McAlister doceert American Studies aan de George Washington University en is de auteur van *Epic Encounters: Culture, Media, and U.S. Interests in the Middle East, 1945-2000*. Dit artikel verscheen eerder in de *The Nation* (www.thenation.com). De Engelstalige versie van het artikel is te vinden op het internet: <http://www.thenation.com/doc.mhtml?i=20030922&s=mcAlister>

Vertaling en bewerking: Paul Mepschen